

YENİ TÜRKİYE YÖNETİMİ VE ORTADOĞU POLİTİKALARI

PROF. DR. AHMET UYSAL

Başkan ORSAM

“

Türkiye ile Ortadoğu ülkelerinin bağlantısı Arap halklarının seçimlere gösterdiği ilgiden de anlaşılmaktaydı. Suriyeli mültecilerden Filistin'e, Körfez bölgesinden Kuzey Afrika'ya kadar halkların AK Parti ve Erdoğan'ın seçimlerde galip gelmesini beklemiştir.

”

Türkiye'deki 2023 seçimleri tüm dünyanın ilgiyle izlediği bir olay olmuştur. Küresel ve bölgesel krizlerin yaşandığı dönemde Türkiye'nin konumu ve gücüyle bağlantılı olarak seçimde ortaya çıkacak tablo, birçok kesim ve ülke tarafından merakla beklenmiştir. AK Parti'nin öncülük ettiği Cumhur İttifakı, seçimlerden galip çıkarak parlamentoda çoğunluğu elde etmiş ve Recep Tayyip Erdoğan'ın cumhurbaşkanı seçilmesini sağlamıştır. Böylece, 21 yıllık iktidarı sonra-

sında küresel ve deprem gibi yerel birçok zorlukla karşılaşmasına rağmen gücünü sürdüren Erdoğan ve AK Parti, tarihî başarı elde etmiştir. Bu durumun içeride olduğu kadar dışarıda da önemli yansımaları olacağı açıktır.

SEÇİMLERE YÖNELİK BÖLGESEL İLGİ VE YENİ KABİNEİN AYRINTILARI

Koronavirüs salgınından sonra sarsılan küresel ekonomi, Ukrayna işgaliyle tekrar sarsılmış ve uluslararası ve bölgesel siyasi dengeler yerinden oynamıştır. Bu gelişmelerden herkes gibi Türkiye ve Ortadoğu ülkeleri etkilenmektedir. Örneğin, gıda ve petrol fiyatlarının artması herkesi etkilediği gibi Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) petrol fiyatlarını belirlemiş, Türkiye de Rusya ve Ukrayna arasında yaptığı arabuluculukla gıda fiyatlarının daha fazla artmasını önlemiştir. Uluslararası aktif bir oyuncu olarak Türkiye'nin seçimleri, bağımsız ve etkin dış politikanın devam etmesi konusunda destek mesajı içermiştir. Ayrıca, Türkiye'nin Ortadoğu politikalarında değişiklik olup olmayacağı merak konusu olmuş ve sonuçlar neticesinde bölgeyle çok yönlü iliş-

kilerin devam edeceği anlaşılmıştır. Türkiye ile Ortadoğu ülkelerinin bağlantısı Arap halklarının seçimlere gösterdiği ilgiden de anlaşılmaktaydı. Suriyeli mültecilerden Filistin'e, Körfez bölgesinden Kuzey Afrika'ya kadar halkların AK Parti ve Erdoğan'ın seçimlerde galip gelmesini beklemiştir. Bu makalenin yazarı da seçimden sonra Arap ülkelerinden bayram mesajları gibi tebrik mesajları almıştır. Bunun iki sebebi vardır: İlki Ortadoğu'da eksikliği hissedilen ve Arap Baharı'ndan sonra önü kesilen demokrasi özlemidir ki Türkiye'nin demokratik başarısına ciddi bir öykünme vardır. İkincisi ise güçlü Türkiye'nin bölge halkları tarafından kendilerine faydalı görülme-

sidir ki bazı demokratik olmayan ülkeler bundan oldukça rahatsızlardır.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın yemin törenine gelen yabancı devlet adamlarında Ortadoğu ve Afrikalı siyasetçilerin sayısal ve temsil anlamda yoğunluğu ve yeni kabinedeki bakanların ilgi alanları, Ortadoğu ve Afrika'da Türkiye'ye yönelik ilginin ciddi şekilde devam edeceğini göstermektedir. Bunların en başında Millî İstihbarat Teşkilatı Başkanı Hakan Fidan'ın dışişleri bakanı olması gelmektedir. Hakan Fidan görevi esnasında Suriye'den Libya'ya kritik temaslar yürütmüş ve özellikle terörle mücadele konusunda Suriye, Irak, İran ve Av-

rupa ülkeleri ile ciddi müzakereler yürütmüştür. Fidan, Suriye konusunda terör örgütü PKK-PYD ile mücadele ve Suriyeli mültecilerin geri dönüşü konusunda Beşar Esad rejimi ile yapılan görüşmelerde aktif şekilde yer almıştır. Yine Irak'ta Mesut Barzani referandumu ile Irak'ın bölünmesi projesi dâhil, orada yuvalanan PKK ve FETÖ ile mücadele gibi bölgesel güvenlik konularına hâkimdir. Hakan Fidan'ın daha önce Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) başkanlığı yaparak bölgesel kalkınma ve iş birlikleri hakkındaki tecrübesi de kayda değer niteliktedir.

Diğer bakanlardan Aile ve Sosyal Güvenlik Bakanı Mahinur Özdemir

Göktaş, Cezayir'de büyükelçilik yaptığı için Arap ülkelerini yakından tanımıştır. Benzer şekilde Kültür ve Turizm Bakanı da önceki dönemde Ortadoğu'dan gelen turizmi ciddi şekilde canlandırmıştır. Benzer bir durum sağlık turizmi için de söylenebilir. Kültür alanında ise kendisine bağlı TİKA ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTb) gibi kurumlarla da Ortadoğu'ya açılım güçlü bir şekilde sürmektedir. Bu bağlamda yeni dönemde eğitim alanında da bölge ile iş birliklerinin artacağını bekleyebiliriz. Enerji bakanlığı olarak enerji tedarikçisi Arap ülkeleriyle ilişkilerin güçlü olması ve savunma bakanlığı olarak da gelişen savunma sanayisi ile bölge ülkeleriyle

bağlarını derinleştirmesi Türkiye'nin Ortadoğu ve Afrika coğrafyalarında yeni dönemdeki olası aktif girişimlerinin güçlü zeminleri olarak ifade edilebilir. Özellikle savaş, darbe, terör gibi sorunların sürekli patlak verdiği bölgede Türkiye ile söz konusu aktörler arasında güvenlik iş birliği daha da öne çıkmaktadır.

YENİ DÖNEMDE İLİŞKİLERDEKİ MUHTEMEL GELİŞMELER

Yeni hükümetin seçimlerden sonra birkaç nedenden dolayı Ortadoğu politikalarında elinin daha güçlü olacağı söylenebilir. Öncelikle Arap Baharı, krizler, göçler sebebiyle içeride ve dışarda baskılar yoğunlaşmış ve çeşitli eleştiriler olmuşsa da AK Parti'nin Ortadoğu politikası seçimde halk tarafından onaylanmıştır. İkinci olarak AK Parti hükümeti mülteciler ve diğer meselelerle ilgili Esad rejimi veya Abdülfettah el-Sisi ile görüşmelerde kendini çok daha rahat hissedebilir. Üçüncü olarak birçok bölgesel ve uluslararası aktör, seçim sonuçlarını beklediği için yeni dönemde AK Parti ile iş birliği yapmak zorunda kalabilir veya bu görüşmelere istekli olabilir. Dördüncü olarak Ortadoğu'da yaşanan değişim ve oluşan boşluk, Türkiye'nin bölgedeki etkinliğini kolaylaştıracaktır. Ortadoğu'da yaşanan değişimin Türkiye'ye yeni fırsatlar yaratacağı not da edilmelidir. Üç kıtayı ve dünya denizlerini birleştiren bu bölge, Ukrayna savaşı, koronavirüs, Arap Baharı ve ABD'nin bölgeye yönelik ilgisinin azalması gibi süreçlerden sonra Batı'ya çok fazla güvenilemeyeceği fikrini ortaya çıkmıştır. Joe Biden yönetiminin

Afganistan'dan plansız ve acemice çekilmesi, ABD güvenlik şemsiyesi altındaki Körfez ülkelerini benzer senaryolarla karşılaşma riskiyle bırakmıştır. Bölgede yaşanan krizlerin ve iç savaşların bir türlü sona ermemesi ve ABD'nin bu konuda isteksizliği de bölgesel arayışları daha fazla artırmaktadır. Bu bağlamda yıllarca birbiriyle çekişen İran ve Suudi Arabistan'ın Çin arabuluculuğuyla barışması bölge jeopolitik değişimine işaret olarak görülebilir.

“

Dile getirilmese de herkes gibi bu ülkelerin de daha geniş yatırımlar için seçimin sonucunu beklediği anlaşılmaktadır. Seçimden hemen sonra Türkiye ve BAE, 40 milyar dolarlık yeni bir ekonomik iş birliği anlaşması imzaladı. Enerji devi Suudi ARAMCO Şirketi de Türk inşaat şirketleriyle 50 milyar dolarlık ihale görüşmelerine başladı. Dolayısıyla Körfez bölgesiyle Türkiye arasındaki ekonomik ilişkilerin ivme kazanacağını işaretleri verilmiştir. Bölge ülkeleriyle savunma ve diplomatik alanlarda da temasların yoğunlaşması güçlü ihtimaldir.

”

Arap Baharı ile Körfez ülkeleriyle ters düşen Türkiye, son yıllarda Körfez ülkeleriyle ilişkileri normalleştirmekteydi. Katar hâlihazırda Türkiye'nin stratejik ortağı konumunda devam ederken, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) diğer yatırımlarının yanında seçim ön-

cesinde Türkiye Merkez Bankası (TCMB) ile 5 milyar dolarlık SWAP anlaşması yapmıştı. Suudi Arabistan da TCMB'ye 5 milyar dolarlık mevduat yatırmıştı. Dile getirilmese de herkes gibi bu ülkelerin de daha geniş yatırımlar için seçimin sonucunu beklediği anlaşılmaktadır. Seçimden hemen sonra Türkiye ve BAE, 40 milyar dolarlık yeni bir ekonomik iş birliği anlaşması imzaladı. Enerji devi Suudi ARAMCO Şirketi de Türk inşaat şirketleriyle 50 milyar dolarlık ihale görüşmelerine başladı. Dolayısıyla Körfez bölgesiyle Türkiye arasındaki ekonomik ilişkilerin ivme kazanacağını işaretleri verilmiştir. Bölge ülkeleriyle savunma ve diplomatik alanlarda da temasların yoğunlaşması güçlü ihtimaldir.

Seçimden önce Mısır'ın BAE ve Suudi Arabistan kadar Türkiye ile yakınlaşmayı ağırdan alarak seçimleri beklediği gözlenmekteydi ancak bu durum nisan ayında Sudan'da patlak veren krizle değişmeye başladı. Mısır yönetimi Türkiye'nin düşman olmadığını, esas sorunun Libya gibi Sudan'ı karıştıran güçler olduğunu vurgulamaya başlamıştır. Çünkü Libya'da Türkiye'nin durdurduğu Halife Hafter ile Sudan'da darbe yapmaya çalışan Hızlı Destek Güçleri arasında ciddi iş birliği söz konusuydu. Seçimden hemen sonra Türkiye ile Mısır'ın karşılıklı büyükelçi ataması hızlanmıştır. Filistin meselesinde olduğu gibi Mısır ile Libya'da ve Doğu Akdeniz'de iş birliği imkânı artmıştır. Mısır, Libya, Sudan ve Doğu Akdeniz konuları yeni Dışişleri Bakanı Hakan Fidan'ın da hâkim olduğu konulardır.

Türkiye için kritik olan iki kara komşumuz Suriye ve Irak ve bir deniz komşumuz Libya ile ilgili mevcut politikaların güçlü şekilde devam edeceği öngörülebilir. Suriye politikasında mültecilerin ülkelere dönmesini kolaylaştıracak politikaların devam edeceği ortadadır. Ancak seçim sürecinde fazlaca politize edilen mülteciler konusunun gündemde daha az yer alması ve bu yöndeki baskıların azalması beklenebilir. Mevcut durumda Suriye’de üç farklı kontrol alanı olduğu ifade edilebilir: İlki İran ve Rusya destekli Esad yönetimi, ikincisi ABD destekli terör örgütü PYD’nin kontrolündeki alan ve son olarak Türkiye destekli Suriye muhalefetinin etkin olduğu alan. Suriye krizi uzun zamandır uluslararası bir hâl almıştır ve çözümünü de küresel irade ve çaba gerektirdiği için hızlı ve kolay bir çözümü yoktur. Ukrayna Savaşı ile Rusya için Suriye’nin önemi görece azalırken, Türkiye’nin ABD’ye PKK-PYD’yi desteklememe şeklindeki baskısı artarak devam edecektir.

Yeni dönemde Irak’la ilişkilerimiz de kritik önemde olacaktır. Hem Kuzey Irak’ta yuvalanan terör örgütü PKK’nın varlığı hem de istikrarsızlıktan yorulan Irak halkının krizlerden çıkış arayışı, Türkiye’nin dostluğunu ve desteğini önemli kılmaktadır. Irak’ın istikrarı da Türkiye’nin güvenliği, ekonomik ve siyasi çıkarları açısından önemlidir. Ayrıca, jeopolitik açıdan Irak, Körfez bölgesi ve Uzak Doğu’ya ulaşmak için de kritiktir. Irak için Türkiye, Batı’ya açılan bir komşu, güven ve istikrar unsurudur. Petrol ekonomisine bağımlılığı azaltarak daha sağlıklı bir ekonomi kurmak istediği için Muhammed Şiya es-

Sudani hükümeti, ülkeyi bir ticaret koridoru hâline getirmek istemektedir. Bu konuda Türkiye’ye ihtiyacı olduğu aşikârdır. Seçimden önce Irak hükümeti, Mahmur Kampı’na operasyon başlatarak oradaki PKK kontrolünü azaltmaya çabalıyordu ve Irak sınırlarına da muhafız gücü yerleştirerek daha aktif adımlar atmaktadır. Seçimden sonra iki ülke arasındaki iş birliğinin bu yönü de kapsayacak şekilde derinleşeceği görülmektedir. Türkiye’nin hem Doğu Akdeniz hem de Afrika’daki çıkarları açısından Libya’ya ilgisi daha fazla yoğunlaşacaktır. Libya sorunu uluslararası bir özellik kazanmasına rağmen Türkiye’nin oradaki dirençli ve etkin konumu bilinmektedir.

“
Sonuç olarak, vazgeçilmez çıkarlarımızın olduğu Ortadoğu’da terör, darbeler, göç, iç savaş ve diplomatik krizlerle Türkiye’yi yıldırırmaya çalışan küresel güçlerin bu çabalarının etkili olmadığı söylenebilir.

Seçimden sonra ülkedeki istikrar, kalkınma ve güvenlik konularında Libya ve Türkiye arasında iş birliği

beklenmektedir. Çünkü ülkedeki bölünmüşlük, darbe ve iç savaş tehlikesi, kontrolsüz bazı milislerin faaliyetleri, Libya’daki normale dönüş ve demokratikleşme süreçlerini engellemektedir. Mısır hükümetiyle artan diyalog da hem Libya’nın istikrarı ve kalkınmasına hem de Doğu Akdeniz’deki iş birliğine ivme katacaktır. Sonuç olarak, vazgeçilmez çıkarlarımızın olduğu Ortadoğu’da terör, darbeler, göç, iç savaş ve diplomatik krizlerle Türkiye’yi yıldırırmaya çalışan küresel güçlerin bu çabalarının etkili olmadığı söylenebilir. Daha önce Türkiye, Suriye ve Irak’ın bölünmesine izin vermediği gibi Libya’da Hafter destekli darbeyi engellemiş ve Katar’ın 2017 ablukasından sınırlı etkilenecek çıkmasına katkı sağlamıştır. Dahası bu süreçte yaptığı girişimlerle mülteci sorununu da belirli düzeyde kontrol altında tutabilmiştir. Bu direnç ve başarı sonucunda sürtüşme içinde olunan ülkeler de Türkiye ile ilişkileri yeniden düzeltme yoluna gitmişlerdir. Dolayısıyla Türkiye’nin seçimden sonra olumsuz etkilerden kurtularak güçlü şekilde Ortadoğu politikalarına devam edeceği beklenmektedir ve yeni hükümetin bu alandaki materyal ve fikirsell kapasitesi oldukça yeterlidir. ■